

27601

Rövid történeti összefoglalás a Váci Zsidóság szenvedéseiről, általános helyzetéről, deportálásáról és pusztulásáról.

II.

A váci zsidóság szenvedései már a német megszállást megelőző időben, E L alispánna történt megválasztásával kezdődtek. Röviddel hivatalbalépése után kiadta bizalmas utasításait a közigazgatási közegek felé, a zsidókkal szemben tanúsítandó magatartásról. Elrendelte a korábbi években kiadott illetőségi bizonyítványok hatálytalanítását, azzal az indoklással, hogy azok kiadása szabálytalanul történt, mert kiadásukat nem előzte meg a városi képviselőtestület határozata. Minden városi közgyűlésre, amit havonta egyszer-kétszer tartottak, 20-30, vagy még több illetőségi bizonyítvány megvonását tűzték a tárgysorozatra, amelyen az előadói javaslatot természetesen egyhangulag fogadták el. A közgyűlés határozata ellen az alispánhoz lehetett fellebbezni, ami természetesen eredményre nem vezetett. Uj illetőségi bizonyítvány kiadása szóba sem kerülhetett.

Ezt követte az iparigazolványok felülvizsgálata. Felhívást kaptak az iparjogosítványok birtokosai, hogy rövid, záros határidőn belül mutassák be állampolgársági bizonyítványukat. Természetesen ilyennel kevesen rendelkeztek. Erre nem is volt szükség az iparigazolványok kiadásánál. Akik korábban iparigazolványt kértek, azokat általában ismerte az iparhatóság, hiszen tulnyomórészt városi születésű, vagy városi lakos volt már évek óta. Aki pedig a felhívásnak nem tudott eleget tenni, az elvesztette iparjogosítványát és ezzel életlehetőségét. Állampolgársági bizonyítványt ilyen rövid idő alatt nem lehetett szerezni.

Voltak lelketlen és pénzsóvár emberek, még néhány nem zsidó ügyvéd is, akik vállalkoztak a bizonyítványok beszerzésére, de a busás honoráriumokért csak hitegetni tudták a hozzájukforduló szerencsétleneket.

Az iparigazolványt megvonó határozat ellen fellebbezésnek az alispánhoz volt helye, ami természetesen eredménytelen volt.

Volt még panasznak is helye a minisztériumhoz, de ez csak akkor hozott kedvező eredményt, ha véletlen folytán előkerült a minisztériumi irattárból egy korábban kiadott állampolgársági bizonyítvány.

A helyi hatóságok, felsőbb utasításra, találtak más jogcímet is az iparigazolványok megvonására. Különböző jogcímenek kihágási eljárásokat indítottak zsidó kereskedők és iparosok ellen, mint például az üzlet, vagy műhely, avagy azok berendezési tárgyainak szennyezett volta, záróra tullepés, stb. Az eljárások pénzbírságolásokkal végződtek és két-három bírságolás után megvonták az iparigazolványt.

Természetesen a kihágási bírságolásokat is az alispánhoz lehetett fellebbezni, aki az elsőfoku határozatot "indokainál fogva" helybenhagyta.

E L szellemében és utasításai szerint járt el a vármegye Gazdasági Albizottsága is, amelyhez fel kellett terjeszteni minden adásvételi szerződést, amely mezőgazdasági ingatlanok átruházására irányult. Ez az albizottság, amelynek

R Gy váci lakos volt a vezetője, a zsidó ingatlanok átruházására vonatkozó szerződések jóváhagyását megtagadta. Így a zsidó mezőgazdasági ingatlanok kényszerűen tulajdonosaik birtokában maradtak, de megművelésüket különféle rendelkezések nehezítették, akadályozták. Nagy port vert fel annak idején egy kiskörösi nagyobb szőlőterület már termő szőlőtőkéinek a kiirtása, mert megállapították, hogy a zsidó tulajdonos nem kért engedélyt annak telepítéséhez. Amikor pedig a zsidótörvények rendelkezései folytán megváltásra kerültek a zsidó mezőgazdasági ingatlanok, -azok ellenértékét R gazdasági felügyelő a legminimálisabb összegben állapította meg, -illetőleg állapíttatta meg egy u.n. becselő bizottság által.

E L rendelkezéseinek maradéktalan végrehajtói voltak Dr. R R L polgármester, majd ennek utóda Dr. I M J polgármester és Dr. Cs V városi tanácsnok.

Az igazságnak tartozom azzal, hogy a város kisebb beosztású tisztviselői igyekeztek, -feletteseik megkerülésével, a zsidó lakosság részére lehetőleg kedvező elintézéseket produkálni.

A zsidó törvények meghozatala idejében kezdte meg működését a Baross Szövetség váci fiókjá és igyekezett reklámokkal, hangzatos jelszavakkal és az üzletek kirakataiban elhelyezett háromszögletű Baross jelvényekkel a zsidó kereskedőket és iparosokat egyre jobban háttérbe szorítani. A Baross Szövetség és E L együttműködésének eredménye volt azután, hogy a zsidó kereskedőket és iparosokat kizárták a közellátási és közszükségleti cikkek árusításából, előállításából.

II.

1940. év júliusában újabb korszaka nyílt meg a szenvedéseknek. A Váci Kiegészítő Parancsnokság megkezdte a zsidó férfiak behívását munkaszolgálatra, s küldte különböző helyekre a munkásszázadokat. I M polgármester is igénybevette a munkaszolgálatosokat különböző városi munkák elvégzésére, dülö-utakat javíttatott velük, majd 1942. évben már a város utcáit is velük söpörtette. A parancsnokság engedélyezte egy Sz D nevű tüzelőanyag kereskedőnek, aki beült egy jólmenő zsidó tüzelőanyag kereskedésbe, hogy munkaszolgálatosokkal rakassa ki a szennet vagonokból, uszályokból. Vác városa hírhedtté vált a munkaszolgálatosok és hozzátartozóik szemében, mert innen indították utnak a munkásszázadokat Erdélybe, Kárpátaljára, Ukrajnába, majd később Borba, a rézbányákba. Voltak másutt is ilyen kiegészítő parancsnokságok, ahonnan ugyancsak utbaindították a zsidó fiatalokat, a jövő zálogait. Ezek a munkásszázadok vagy egyáltalában nem, vagy nagyon is megtizedelve tértek vissza.

Megkezdte működését a KNOK (Külföldieket Ellenőrző Országos Hatóság) is. A külhonos, vagy annak nyilvánított zsidó lakosok, annak ellenére, hogy már évtizedek óta laktak helyükön, vagy talán már ott is születtek, állandó zaklatásoknak voltak kitéve és fejük felett lebegett a kiutasítás veszélye. Hiába folyamodtak a szerencsétlenek állampolgársági bizonyítványért, hiába kérelmezték honosításukat, -hiába áldozták fel utolsó vagyontárgyaikat közbenjárást ígérő, lelketlen, "keresztény" voltukat hangoztató kijáróknak, ügyvédeknek, -eredményt nem tudtak elérni. Ugyan-így jártak sokan az "óslakosság" közül is, akik nem tudták állampolgárságukat igazolni, mert az elődök személyi okmányait nem tudták beszerezni. Ezek beszerzését az országos rendelkezések nehezítették, -a korábbi- 1895. év előtti felekezeti anyakönyveket E L bevonatta.

Itt kell megjegyeznom, hogy ezeket az anyakönyveket, - a feleszabadulást követően, - a megyei levéltár vezetőjének a segítségével - találtuk meg a Pestmegyei levéltár pincéjében.

A negyvenes évek elején a váci szolgabíróság, Endre László utasítására a váci járás zsidó lakosaitól, - azon a jogcímen, hogy külföldi rádiót hallgatnak, - bevonatta a rádiókészülékeket és több zsidót ugyanezen a címen internáltatott.

III.

Ilyen előzmények után, testileg meggyötörve és lélekben megtörve jutott el a váci zsidóság 1944. március 19. napjához, amikor a németek megszállták Magyarországot.

Ezt követően már filmszerűen és a már megszált országok tapasztalatai szerint hajszolták egymást az események, - a naponta megjelenő újabb jogszabályok és utasítások, ha még lehetett, fokozták a szenvedéseket és juttatták el a zsidó lakosságot a deportáláshoz.

E L be sem várta az országos rendelkezések megjelenését - amelyek megjelenését ő inspirálta, utasította a közigazgatást rendelkezési végrehajtására. Már március 22-én elrendelte a zsidók összekölttetését. Ez egy folyt le, hogy baráti, rokoni családok beköltöztek a nagyobb lakásokba, vagy idegeneket utaltak be zsidó családok nagyobb lakásaiba. Egymásután adták fel zsidó családok több évtizedes lakásaikat, visszahagyván jelentős száma és értékű bútoraikat, berendezési tárgyaikat, - mert azokat nem tudták elhelyezni azokban a lakásokban, amelyekbe beköltöztek.

As összekölttetés végrehajtásában az volt E L utasítása, hogy a zsidók nem kerülhetnek jobb helyzetbe, mint azok, akiket kibombáztak lakásaikból.

1944. április 12-re virradó éjszaka a rendőrség egy előre elkészített jegyzék alapján, előállított kb. nyolcvan személyt, nagyobb részben zsidókat, és néhány baloldali megmozdulásokban résztvett személyt és elrendelte azonnali internálásukat. Ezek között volt S D főrabbi is. Az internáltak néhány nap múlva Auschwitzba szállítottak, ahonnan csupán H Gy vaskerekedő tért vissza.

Az internálások, elhurcolások, nap mint nap követték egymást, mert a logcsokélybe kihágás büntetése internálás volt.

Akik a megszállás napján Budapesten tartózkodtak, - egy-két kivétellel - már hazatérni sem tudtak, mert a pályaudvaron összehozták és a Kistarcsai Internálótáborba szállították, innen pedig Auschwitzba. Így jártak azok is, akik a későbbi napokban megérkeztek Budapestre. Az így elhurcoltak közül senki sem tért vissza.

A sárga csillag viselése, a zsidó vagyontárgyak bejelentése, az értékpapírok és aranyékszerek beszolgáltatása, majd a zsidó üzletek bezárása, már országos rendeletek alapján történt.

A sárga csillag nem megfelelő helyen vagy módon történt elhelyezése sok zsidónak okozott kellenetlenséget. Emiatt sokan kerültek internálótáborba és innen Auschwitzba.

Ismét megindult nagyobb mérvű behívás munkaszolgálatra. A behívottakat a zsidó templomokban és iskolákban helyezték el és innen irányították legtöbbszörüket Ukrajnába, de sokan kerültek Kárpátaljára és Erdélybe is.

Május 17-én ifj. Dr. K E nyilas polgármester elrendelte a Zsidó Tanács felállítását. Tagjai lettek: P F főrabbi, Dr. H